

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

VEIKLOS ATASKAITA
2006

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS

2006-ųjų METŲ VEIKLOS ATASKAITA

Žmogaus teisių stebėjimo institutas buvo įkurtas 2003 metais, siekiant skatinti atviros, demokratinės visuomenės kūrimą Lietuvoje, konsoliduojant žmogaus teisių principus. Institutas siekia sukurti valstybės politikos, teisėkūros bei praktikos nepriklausomą pilietinės stebėsenos mechanizmą žmogaus teisių srityje, stiprinti žmogaus teisių kultūrą, ugdyti visuomenės supratimą apie žmogaus teises ir laisves, siūlyti įstatymų, programų ir paslaugų žmogaus teisių srityje tobulinimą. ŽTSI vykdo kasdieninę valstybės institucijų stebėseną, atlieka sisteminius tyrimus, ruošia išvadas ir rekomendacijas, inicijuoja strategines bylas teismuose.

WWW.HRMI.LT

© Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2007

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius, Lietuva
Tel: +370 (5) 23 14 681
Fax: +370 (5) 23 14 679
E-mail: hrmi@hrmi.lt
Internet: www.hrmi.lt

Rėmėjai:

Atviros visuomenės institutas
Open Society Institute
www.soros.org

Atviros Lietuvos Fondas
Open Society Fund-Lithuania
www.osf.lt

Atviros visuomenės institutas yra tarptautinė nevyriausybinė institucija, kurios tikslas – skatinti demokratinį valdymą, žmogaus teises bei ekonomines, teises ir socialines reformas. Atviros visuomenės institutą 1983 metais įkūrė investuotojas ir filantropas George Soros. Soroso įsteigtos institucijos bei fondai veikia daugiau nei 60 valstybių, įskaitant Atviros Lietuvos fondą. Soroso fondai yra autonomiškos institucijos, įkurtos inicijuoti ir palaikyti atviros visuomenės gyvavimą. Kiekvieno fondo prioritetai ir veikla apsprendžiami valdybos.

TURINYS

IŽANGA

STEBĖJIMAS

Žmogaus teisės Lietuvoje: 2005 metų apžvalga
Teisės į privataus gyvenimo gerbimą stebėseną
Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose
Neveiksnumo teisinis reguliavimas Lietuvoje
Romų teisės: teisinės pagalbos programa
Teisė į teisingą teismą
Kovos su terorizmu iniciatyvos ir žmogaus teisės
Reformos laisvės atėmimo vietose

ADVOKACIJA IR ŠVIETIMAS

Žmogaus teisių situacijos Lietuvoje pristatymas Europos Sąjungos valstybių diplomatomis
Diskriminacijos ir netolerancijos apraiškos Lietuvoje
Savaitė prieš rasinę diskriminaciją 2006
Tarptautinė žmogaus teisių diena ir žmogaus teisių mėnuo 2006
ŽTSI ir žiniasklaida
Nuorodos į ŽTSI

STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS

BENDRADARBIAVIMAS

VALDYBA

DARBUOTOJAI

EKSPERTAI IR KONSULTANTAI

PRAKTIKANTAI

FINANSINIAI RESURSAI

PABAIGA

ĪŽANGA

STEBĖJIMAS

Žmogaus teisės Lietuvoje: 2005 metų apžvalga

ŽTSI paruošė trečiąją kasmetinę apžvalgą apie žmogaus teisių įgyvendinimą Lietuvoje. Apžvalga akcentavo daugiausiai dėmesio reikalaujančias sritis ir formulavo siūlymus, kaip patobulinti įstatymų leidybą, politiką bei praktinį žmogaus teisių įgyvendinimą.

ŽTSI rėmėsi informacija ir duomenimis gautais iš vykdomų ilgalaikių projektų, kasdienio stebėjimo, tame tarpe žiniasklaidos stebėjimo, tarptautinių vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų ataskaitų ir kitų dokumentų, visuomenės nuomonės apklausų bei ekspertinių nuomonių.

2005-ųjų apžvalgoje įvertinti praeitų metų žmogaus teisių pažeidimai apimant šias sritis: teisę į privataus gyvenimo gerbimą, teisę į teisingą teismą, pilietines laisves, diskriminaciją, rasizmą, kitas nepakantumo formas bei žmogaus teises policijos veikloje. Atskirai nagrinėjama ir pažeidžiamų visuomenės grupių – moterų, vaikų, nusikaltimo aukų, nuteistųjų ir psichikos ligonių padėtis žmogaus teisių kontekste.

2006-ųjų gegužę ŽTSI inicijavo pasitarimus, diskusijas bei pasirodymus žiniasklaidoje, nušviečiant pagrindines išvadas bei rekomendacijas. Faktai ir veiksmai užfiksuoti 2005-ųjų apžvalgoje iliustruoja vis blogėjančią žmogaus teisių situaciją Lietuvoje. Susitikimuose su valdžios atstovais ŽTSI ne tik akcentavo žmogaus teisių savimonės kėlimo visuomenėje būtinumą ir žmogaus teisių politikos formavimo klausimus, aptarė pagrindinius teisės į teisingą teismą, teisės į privatų gyvenimą, žodžio laisvės pažeidimus, bet ir pateikė pasiūlymus, kaip juos spręsti.

2005-aisiais metais, kaip ir 2004 –aisiais, viena iš labiausiai pažeidžiamų žmogaus teisių išliko teisė į privataus gyvenimo gerbimą, todėl ŽTSI tęsė savo veiklą, nagrinėjant šią problemą.

Teisės į privataus gyvenimo gerbimą stebėsena

2005 –ųjų metų ŽTSI metinėje apžvalgoje pažymėta, kad pagrindinės problemos, susijusios su teise privatų gyvenimą 2005 metais, kaip ir 2004 metais, buvo privačios informacijos viešinimas, nepagristai dažnas asmens kodų naudojimas bei kitas neteisėtas asmens duomenų tvarkymas.

2006 metais ŽTSI tęsė Kanados ambasados atstovybės Vilniuje remiamą projektą **Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: situacijos įvertinimas**. Buvo atliktas tyrimas, siekiant išsiaiškinti teisės į privatumą pažeidimų priežastis ir pasekmes elektroninės darbo vietos kontrolės srityje, tęsiamas 2005 metais iškeltų problemų nagrinėjimas bei pradėti ruošti nauji tyrimai.

Elektroninės darbo vietos kontrolė ir teisė į privataus gyvenimo gerbimą

ŽTSI atliko tyrimą, kuris parodė, kad, nepaisant akivaizdžiai didėjančio skaičiaus įmonių, naudojančių programas, kurių pagalba galima kontroliuoti elektroninę darbo vietą, Lietuvos teisėje ši sritis nėra reguliuojama.

Instituto pasiūlymuose nurodyta, jog tai būtų galima įgyvendinti Vyriausybės nutarimu patvirtinus elektroninės darbo vietos apsaugos taisykles arba panašų dokumentą, o Asmens duomenų apsaugos inspekcija galėtų paruošti komentarą, kuris toliau konkretizuotų Vyriausybės nutarimą ir padėtų sukurti taisykles kiekvienam darbdaviui.

LR Vyriausybė pavedė Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, Teisingumo ministerijai, Vidaus reikalų ministerijai, Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie LRV išnagrinėti ir įvertinti ŽTSI pateiktą medžiagą.

Biometriniai pasai

2006 m. sausio 26 d. ŽTSl išplatino viešą pareiškimą, kuriame aptariamoms biometrinių duomenų panaudojimo problemoms, atkreipiant dėmesį į biometrinių pasų naudojimo nepatikimumą bei jų įtaką asmens privačiam gyvenimui.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto įsitikinimu, biometrinė informacija kelia didelę grėsmę asmens privatumui. ŽTSl ne kartą išsakė savo nuomonę apie šią problemą, o taip pat įspėjo dėl atliktų tyrimų, verčiančių abejoti biometrinių duomenų patikimumu.

Asmens kodo naudojimas Lietuvoje

2006 m. remiantis 2004 m. ŽTSl rekomendacijomis pradėtas tobulinti Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.

LR Vyriausybė pritarė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo projektui ir teiks jį svarstyti Seimui. Pagaliau atsižvelgta į perteklinio asmens kodo naudojimo pavojus.

Įstatymo pataisos žymia dalimi remiasi Žmogaus teisių stebėjimo instituto išvados ir pasiūlymais. ŽTSl 2004 metais pasiūlė teisės aktuose sumažinti prašomus pateikti asmens duomenis, atsisakyti privalomo asmens kodo skelbimo visuomenės informavimo priemonėse, PVM mokėtojo (fizinio asmens) kodą atsieti nuo jo asmens kodo ir t.t. Projektas taip pat atsižvelgia į ŽTSl pasiūlymus įstatyme sureguliuoti besiplečiantį vaizdo stebėjimo sistemų panaudojimą.

Genetinių duomenų tvarkymas ir privataus gyvenimo apsauga

2006 m. ŽTSl pradėjo rengti tyrimą genetinių duomenų tvarkymo srityje.

Ruošiamoje informacinėje medžiagoje apžvelgiamos pagrindinės genetinių duomenų tvarkymo problemos Lietuvoje, teisės į privatų gyvenimą bei duomenų apsaugos standartų kontekste. Galutiniame tyrime ruošiamasi pateikti rekomendacijas Vyriausybei ir Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, raginant imtis veiksmų ir iniciatyvos šios sudėtingos srities sureguliuavimui.

PHARE Dvynių projekto „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“ įgyvendinimo tyrimas

Siekdamas sužinoti, kaip kinta Lietuvos teisinė bazė asmens duomenų apsaugos srityje ŽTSl nusprendė pasidomėti, kaip vykdomos tarptautinių ekspertų pateiktos rekomendacijos asmens duomenų apsaugos srityje, ar kinta Lietuvos teisinė bazė bei reali praktika tvarkant asmens duomenis.

Nuo 2004 m. kovo iki 2005 m. liepos mėnesio Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (toliau – VDAI) kartu su Ludvigo Boltzmanno žmogaus teisių institutu (Austrija) įgyvendino PHARE dvynių projektą „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“. Projekto iškelti tikslai – Inspekcijos administracinių gebėjimų stiprinimas, duomenų valdytojų, pareigūnų, vykdančių asmens duomenų apsaugos priežiūrą (išskyrus Inspekcijos specialistus), teisėjų ir visuomenės žinių apie duomenų apsaugą kėlimas.

Šiuo metu ŽTSl vykdo Phare Dvynių projekto įgyvendinimo tyrimą.

Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose

2006 m. ŽTSl kartu su kitomis organizacijomis pristatė tyrimo "Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose" ataskaitą.

2005 metų rudenį Globali iniciatyva psichiatrijoje, Lietuvos telefoninių psichologinės pagalbos tarnybų asociacija, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija "Viltis", Paramos vaikams centras, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas susijungė į koaliciją, kurios tikslas – ištirti vaikų teisių padėtį globos ir specialiojo ugdymo įstaigose, siekiant nustatyti sistemines problemas ir pasiūlyti esmines reformas skatinančias rekomendacijas.

Remiant Europos Komisijai ir Šiaurės ministrų tarybai, tyrimo metu organizacijų ekspertai apėmė 20 Lietuvos įstaigų, dirbančių vaikų globos, priežiūros ir ugdymo srityje.

Tyrimo metu atskleista, kad gyvenimas stacionarioje įstaigoje užkerta vaiko kelią jo sėkmingai socializacijai. Čia didėja vaikų priklausomybė nuo sistemos, neugdomas jų savarankiškumas. Be to, stacionariose globos ir ugdymo įstaigose neišvengiama kitų vaiko teisių - teisės į privatumą, teisės į žodžio laisvę, ir kitų - pažeidimų. Įstaigose egzistuoja smurtas, patyčios, vyrauja kalėjimuose paplitęs "žargonas" bei bendravimo normos.

Tyrimo rekomendacijose pabrėžiama, kad pirmiausia būtina keisti požiūrį į institucinės globos įstaigas ir aiškiai suformuluoti jų misiją, remiantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos principinėmis nuostatomis; neatidėliotinai vykdyti vaikų globos reformą, pereinant prie vaiko ugdymo globos šeimoje ar šeimynoje formos, kuri leistų paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui; visais būdais siekti išsaugoti vaiką biologinėje šeimoje, pasitelkiant efektyvias darbo su rizikos šeimomis formas.

Ši ataskaita buvo išleista įgyvendinant Europos Komisijos finansuojamą projektą "Žmogaus teisių stebėjimas ir kankinimų prevencija uždaroje institucijose: kalėjimuose, policijos areštinėse, psichikos sveikatos priežiūros ir globos institucijose Baltijos šalyse".

Neveiksnumo teisinis reguliavimas Lietuvoje

2006 m. ŽTSl toliau analizavo Lietuvos neveiksnumo sistemą. Metų pradžioje, kartu su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, buvo suorganizuota saudos konferencija "Aktualios visuomenės psichikos sveikatos problemos bei pagrindinės kliūtys jas sprendžiant". Nevyriausybinių organizacijų išsakė savo nuomonę apie Lietuvoje egzistuojančias psichikos sveikatos problemas bei pagrindines veiklos kryptis norint jas spręsti.

Konferencijos dalyviai pasiūlė reformuoti šią sistemą - mažinti investicijas į egzistuojančias įstaigas ir jų sąskaita plėsti bendruomeninių paslaugų tinklą. 2005 metais parengtas Valstybinės psichikos sveikatos strategijos projektas iš esmės atitinka šį tikslą, todėl nevyriausybinių organizacijų kvietė burtis visas valstybines ir nevyriausybines institucijas - susitelkti bendram darbui ir siekti, kad Lietuva kuo greičiau išsivadotų iš pasenusių praėjusios epochos požiūrių į psichikos sveikatą ir psichikos sutrikimus, kurie stiprinama socialinę atskirtį, stigmą ir diskriminaciją.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į ydingą neveiksnumo pripažinimo dėl psichikos negalios mechanizmą - neveiksniu žmogus pripažįstamas labai lengvai, o teisminė kontrolė silpna. Lietuvoje, kitaip nei daugelyje šalių, nėra dalinio neveiksnumo teisinio statuso. Labai dažnai neveiksniu pripažįstamas žmogus iš tiesų yra tik dalinai neveiksnius.

2006 m. Žmogaus teisių stebėjimo institutas pasiekė pirmąją svarbią pergalę strateginėje byloje, ginčijančioje neveiksnumo teisinį reguliavimą Lietuvoje. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų kolegija pripažino, kad negalima vadovautis vien pažodiniu atitinkamų įstatymo straipsnių aiškinimu ir suteikė galimybę už akių neveiksniu pripažintam ir apie tai neinformuotam žmogui galimybę gintis ir ginčyti savo neveiksnumą.

2006 m. antrojoje pusėje ŽTSl parengė straipsnį, kuriame analizuojama dabartinė teisės į teisingą teismą iliuzija kai kuriems Lietuvos piliečiams, bei išreiškiama viltis, kad pirmas neformalistinis teismo sprendimas taps geros praktikos pradžia. Straipsnis buvo publikuotas įvairiose žiniasklaidos priemonėse.

Romų teisės: teisinės pagalbos programa

2006 m. buvo tęsiamas Nyderlandų Karalystės ambasados remiamas teisinės pagalbos romams projektas. Romų bendruomenės problemos buvo akcentuojamos ir Europos savaitės prieš rasinę diskriminaciją 2006 renginiuose. Viename iš šios savaitės renginių, kovo 21 d. vykusioje spaudos konferencijoje, Žmogaus teisių stebėjimo institutas pristatė tyrimą "Vilniaus romų būsto problemas".

Tyrime *Vilniaus romų būsto problema* analizuojamos romų teisių į jų naudojamą nekilnojamąjį turtą Vilniaus m. Kirtimų gyvenvietėje įtvirtinimo juridinės galimybės. Analizė atskleidė, kad teisinio netikrumo padėtis dėl nekilnojamojo turto naudojimo Kirtimuose gyvenančių romų teises daro itin pažeidžiamas ir neatitinka tarptautinių tautinių mažumų teisių apsaugos reikalavimų. Vilniaus savivaldybės vykdoma romų iškeldinimo iš Kirtimų gyvenvietės politika ne tik neatitinka Statybos įstatymo siūlomų galimybių romų apgyvendinimo problemai spręsti, bet ir akivaizdžiai ją gilina bei daro tautinės mažumos interesus dar labiau pažeidžiamus. Spaudos konferencijos metu buvo pristatytos tyrimo išvados bei pateikti pasiūlymai, kaip spręsti Vilniaus romų, gyvenančių Kirtimuose, būsto problemą.

Teisė į teisingą teismą

2006 m. balandžio mėnesį ŽTSI išsakė savo nuomonę žiniasklaidoje dėl vykdomos teismų reformos ir pateikė siūlymus, kaip išbristi iš susiformavusios nebetinkamos teismų sistemos. Pabrėžiant reikalingumą išlaikyti teismų nepriklausomumą, buvo atkreiptas dėmesys į būtinybę transformuoti teisėjų korpusą keičiant pačių teisėjų mentalitetą, įdiegiant visuotinę teisėjų darbo vertinimo sistemą, į teismų valdymą įtraukiant įvairių sričių specialistus bei didinant teismų darbo skaidrumą ir jų atskaitomybę prieš visuomenę.

Šis klausimas buvo nagrinėjamas ir gegužės mėn., kuomet ŽTSI pristatė pranešimą *Lietuvos teismų reformos: visuomenės požiūris* Vilniuje vykstančio Europos Teisėjų asociacijos suvažiavimo dalyviams.

Pranešime pažymėta, kad žemas pasitikėjimo Lietuvos teismais lygis paaiškinamas tuo, kad nuoseklus teismų nepriklausomumo stiprinimas nebuvo atsvertas jų atskaitingumu, naujų kompetencijų įgijimu bei profesionalia vadyba.

Virš 50 teisėjų iš 31 šalies išklausė ŽTSI pranešimą parengtą pagal Lietuvos teismų reformos apžvalgą. Pranešime ypatingas dėmesys skiriamas kertiniam LR Konstitucinio teismo (KT) 1999 metų gruodžio 21 d. nutarimui, kuriame buvo suformuluota konstitucinė teismų nepriklausomumo doktrina, akcentuojanti institucinio nepriklausomumo būtinumą.

Įgyvendinant minėtą KT nutarimą, Lietuvos teismų sistema išgyveno reikšmingą institucinę reformą, kurios rezultatas buvo plati teisminės valdžios autonomija. Tačiau ši reforma nesumažino Lietuvos visuomenės nepasitikėjimo teismais. Atvirkščiai, pastaruoju metu visuomenės apklausų duomenimis pasitikėjimas teismais nukrito iki 17 procentų. Toks žemas pasitikėjimo teismais lygis, pasak ŽTSI, kelia klausimą apie demokratinį Lietuvos teismų legitimumą.

ŽTSI teigimu, jog ši riba pasiekta todėl, kad Lietuvos teismų reforma buvo vienpusė – nepriklausomumo stiprinimas nebuvo atsvertas teismų sistemos, atskirų teismų bei teisėjų atskaitingumo mechanizmų įgyvendinimu, nepakankamai dėmesio skirta teisėjų profesionalios ir demokratinės kompetencijos stiprinimui, nebuvo įvertinta profesionalios vadybos svarba. Tik šiuos keturis veiksnius – nepriklausomumą, atskaitingumą, naujas kompetencijas ir veiksmingą valdymą – apimanti teismų reforma gali būti prasminga ir padėti teismams įgyti visuomenės pasitikėjimą.

Gegužės mėn. 11 d. vykusios Žmogaus teisių stebėjimo instituto bei Pilietinės visuomenės instituto surengtos diskusijos metu politikai, teisininkai bei nevyriausybininkai išsakė aštrią kritiką bei pateikė įvairių pasiūlymų teisminės valdžios problemoms spręsti.

Diskusijos dalyviai aptarė LR Prezidento sudarytos darbo grupės pasiūlymus keisti *Teismų įstatymą* bei š.m. gegužės 9 d. LR Konstitucinio teismo (KT) nutarimą, kuriuo nemažai šio įstatymo straipsnių pripažinti prieštaraujančiais *Konstitucijai*.

Projekto Teismo procesų stebėjimas: Teisėjų bešališkumo, šalių lygybės bei procesų rungtyniškumo baudžiamosiose bylose įvertinimas rezultatai

Metų pabaigoje ŽTSI, kartu su Piliečių santalkos teisėtvarkos grupe, spaudos konferencijoje pristatė projekto *Teismo procesų stebėjimas: Teisėjų bešališkumo, šalių lygybės bei procesų rungtyniškumo baudžiamosiose bylose įvertinimas* išvadas bei aptarė kitas su teisminės valdžios funkcionavimu susijusias aktualijas.

Projekto tikslas:

pateikti koncentruotas išvadas ir pasiūlymus, skirtus sustiprinti teismų gebėjimus užtikrinti žmogaus teises baudžiamajame procese (pokyčiai teisėkūroje, teisėjų mokyme, teismų darbo organizavime ir kt.).

Projekto išvados:

- Teismai patikimesniais laiko ikiteisminio tyrimo pareigūnų užfiksuotus, o ne tiesiogiai teismui pateiktus įrodymus;
- Teisėjai demonstruoja kritinį nusistatymą liudytojų parodymų, kurių turinys nesutampa su ikiteisminio tyrimo pareigūnų užfiksuotais parodymais, atžvilgiu;
- Teisėjai negatyviai vertina gynybos prašymus pakviesti į teismo posėdžius ir apklausti liudytojus, kurie nebuvo apklausti ikiteisminio tyrimo eigoje;
- Teisėjų elgesys neretai sudaro įspūdį, kad teisėjas yra kaltinimo pusėje, o ne atlieka neutralaus arbitro vaidmenį.

Kovos su terorizmu iniciatyvos ir žmogaus teisės

2006 m. ŽTSI viešai publikuotame straipsnyje nagrinėjo vieną iš žmogaus teisėms ir demokratijai pavojų keliančių kovos su terorizmu iniciatyvų - asmenų, susijusių su terorizmu, sąrašų sudarymą.

Su terorizmu susijusių asmenų ir jų grupių sąrašus turi sudariusios Jungtinės Tautos, Europos Sąjunga bei atskiros šalys. Š. m. vasario pradžioje tokį sąrašą patvirtino ir Lietuva.

Straipsniu ŽTSI bando atkreipti visuomenės bei valdžios pareigūnų dėmesį į tai, kad asmenų ir jų grupių, susijusių su terorizmu, sąrašų sudarinėjimas - viena iš iniciatyvų, sparčiai ir į neigiamą pusę keičiančių Vakarų demokratijų veidą bei žmogaus teisių klimatą visame pasaulyje. Tačiau tokie sąrašai kelia abejonių dėl jų teisėtumo, nes jų sudarymo kriterijai yra neskaidrūs, o procedūros - ydingos. Asmenims, įtrauktiems į šiuos sąrašus, sankcijų taikymas pažeidžia nekaltumo prezumpcijos principą, ribojama ir daugiau žmogaus teisių, tačiau neužtikrinamos veiksmingos teisinės gynybos priemonės.

Europos Sąjungoje asmenų ir jų grupių, susijusių su terorizmu, sąrašas paprastai sudaromas šalies vyriausybės, remiantis slaptųjų tarnybų duomenimis. Nacionaliniams sąrašams patekus į ES Tarybą, bendrasis ES su teroru susijusių asmenų sąrašas yra tvirtinamas vieningu balsavimu. Kritinės diskusijos dėl slaptųjų tarnybų sudarytų sąrašų nevyksta, taigi nėra jokių galimybių patikrinti sudaryto sąrašo teisėtumą prieš jį patvirtinant. Sąrašų nepatikimumą dar labiau padidina ir vieningo tikslaus terorizmo apibrėžimo nebuvimas.

ŽTSI straipsnyje teigiama, jog Sąrašo sudarymas pažeidžia nekaltumo prezumpcijos principą (įtraukus asmenį į sąrašą ir jam taikant sankcijas, yra suponuojama jo kaltė, nors ji nėra įrodyta pagal teisminę procedūrą), bei stipriai riboja kitas žmogaus teises (tokias kaip asmens teisė į nuosavybę, teisė į susivienijimų ir susirinkimų laisvę, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą). Nepaisant to, asmenims, įtrauktiems į sąrašą, nėra užtikrinamos veiksmingos teisinės gynybos priemonės.

Reformos laisvės atėmimo vietose

ŽTSI toliau atlieka ilgalaikę laisvės atėmimo vietose įgyvendinamų reformų stebėseną.

Tyrimo medžiaga nepublikuojama, toliau stebint reformų įgyvendinimo eigą bei maisto siuntinių draudimo pasekmes.

ADVOKACIJA IR ŠVIETIMAS

ŽTSI užsiima ne tik žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėjimu, bet ir aktyvia žmogaus teisių advokacija: įvairiomis priemonėmis siekiama paskatinti teisinių ir institucinių reformų vykdymą ir kitus pokyčius žmogaus teisių srityje. Kiekvieno ŽTSI vykdomo projekto rezultatas pristatomas visuomenei, skelbiant viešus pranešimus, rengiant pristatymus, publikuojant pasisakymus spaudoje, dalyvaujant radijo ir televizijos laidose. ŽTSI tyrimų, analizių ir kitų produktų pagrindu organizuoja diskusijas, konferencijas ir kitus renginius. Siekdami šviesti Lietuvos visuomenę žmogaus teisių srityje, ŽTSI darbuotojai ir ekspertai publikuoja straipsnius aktualiomis temomis elektroninėje šalies žiniasklaidoje.

Be renginių ir kitų priemonių, organizuotų aukščiau pristatytų projektų rėmuose, 2006 metais ŽTSI vykdė ar dalyvavo vykdant šias advokacijos ir švietimo priemones:

Žmogaus teisių situacijos Lietuvoje pristatymas Europos Sąjungos valstybių diplomatomis

2006 m. vasario mėn. ŽTSI susitiko su ES valstybių ambasadoriais Lietuvoje bei šių ambasadų darbuotojais. Susitikimo metu buvo apžvelgta žmogaus teisių situacija Lietuvoje ir apsikeista nuomonėmis apie galimus žingsnius, užtikrinant geresnę žmogaus teisių apsaugą. susitikime dalyvavo penkiolikos ES valstybių ambasarų atstovai.

Apžvelgiant problemas ir vyraujančias tendencijas, buvo pateikta pavyzdžių apie pablogėjusią žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, įstojus į Europos Sąjungą. Tikėtina, kad tai iš dalies sąlygojo nepriklausomo vertintojo - Europos Komisijos - reguliarių ataskaitų apie politinių narystės ES kriterijų įgyvendinimą nutraukimas po įstojimo į ES. Kita vertus, Lietuvoje trūksta pastovaus vykdomosios valdžios institucijų ir teismų darbo, kiek tai liečia žmogaus teises, stebėsenos ir koordinavimo tarp žmogaus teisių srityje dirbančių valstybės įstaigų.

ŽTSI nuomone, šiandien Lietuvoje nėra valstybės žmogaus teisių politikos - jokia valdžios institucija ar pareigūnas ne identifikuoja esamų problemų, nesūlo jų sprendimo būdų bei nekoordinuoja atskirų institucijų veiksmų. Jo nuomone, ši funkcija galėtų būti deleguota viešajai institucijai, kuri būtų suformuota ir veiktų pagal 1993 metais Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtintus Nacionalinių žmogaus teisių institucijų principus (Paryžiaus principai). Kaip pavyzdys, buvo analizuojama Danijos žmogaus teisių instituto teisinė padėtis, tame tarpe jo nepriklausomumo garantijos, šio instituto struktūra bei funkcijos.

Pasisakymuose susitikimo dalyviai pabrėžė, kad žmogaus teisės yra viena iš fundamentalių Europos vertybių, kuria reikia nenuilstamai rūpintis šiame kontekste ir turint omenyje pablogėjusią žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, ambasadoriai ir kiti susitikimo dalyviai palankiai įvertino ŽTSI siūlymą apsvarstyti galimybę įsteigti nacionalinę žmogaus teisių instituciją, atitinkančią Paryžiaus principus.

Diskriminacijos ir netolerancijos apraiškos Lietuvoje

Europos Komisijos kovai su diskriminacija ir netolerancija ataskaitos apie Lietuvą pristatymas

Vasario mėn. ŽTSI iniciatyva visuomenė buvo supažindinta su Europos Komisijos kovai su diskriminacija ir netolerancija ataskaita apie Lietuvą, kurioje Komisija teigia, kad nepaisant daugelyje sričių padarytos pažangos, ankstesnėje ataskaitoje pateiktos rekomendacijos nebuvo įgyvendintos arba buvo įgyvendintos tik dalinai.

ŽTSI ragino atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvoje esanti teisinė bazė, nors tobulintina, sudaro galimybes veiksmingai kovoti prieš rasizmą, tačiau teisėsaugos institucijos nėra pasiruošusios ją tinkamai taikyti. Todėl būtina kelti advokatų, policijos pareigūnų, prokurorų bei teisėjų žinias apie rasizmą ir rasinę diskriminaciją. Tobulinant teisės aktus, LR baudžiamasis kodeksas turėtų būti papildytas nuostata, kad rasiniai nusikaltimo motyvai sunkina atsakomybę. Lietuva turėtų kuo greičiau ratifikuoti Europos žmogaus teisių konvencijos 12 protokolą, draudžiantį bet kokias diskriminacijos formas.

Analizuojant romų padėtį, buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad daugelis šiai mažumai priklausančių asmenų neturi galimybių pasinaudoti esamais kovos su diskriminacija mechanizmais, nes yra neraštingi. Būtina įgyvendinti Europos Sąjungos 2000 metų Rasinės ir Užimtumo direktyvų nuostatas apie teisinės pagalbos diskriminacijos aukoms sistemos sukūrimą.

Perskaičius atskaitą susidaro įspūdis, kad Lietuva yra anti-romų ir antisemitinė šalis. ŽTSL manymu, šis įvaizdis bus tiražuojamas kituose tarptautiniuose dokumentuose, todėl reikia nemažų pastangų, norint ištaisyti šį valstybės prestižui kenkiantį įvaizdį.

Apskrito stalo diskusija “Diskriminacija Lietuvoje: tarptautinių organizacijų vertinimai”

Birželio mėn. ŽTSL ir tyrimų instituto Etninių tyrimų centro iniciatyva įvyko apskrito stalo diskusija "Diskriminacija Lietuvoje: tarptautinių organizacijų vertinimai".

Apskrito stalo diskusijos ir prieš tai įvykusios spaudos konferencijos metu aptarti naujausi tyrimai diskriminacijos bei rasinio nepakantumo srityje bei pateikti nauji tarptautinių institucijų vertinimai bei komentarai apie padėtį Lietuvoje šioje srityje. Diskusijos dalyviai pasidalijo mintimis apie galimas priemones gerinti prastėjančią situaciją.

Diskusijoje dalyvavo LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto, LR Seimo kontrolierių įstaigos, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Generalinės prokuratūros, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Policijos departamento, Lietuvos darbo biržos, Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato, Lietuvos vaikų fondo, Lietuvos tautinių bendrijų tarybos bei Romų visuomenės centro atstovai.

Savaitė prieš rasinę diskriminaciją 2006

Kovo 18-26 dienomis Europoje minima savaitė prieš rasinę diskriminaciją. Žmogaus teisių stebėjimo institutas organizavo renginius Vilniuje šiai savaitei paminėti.

Savaitės prieš rasinę diskriminaciją renginių programa

Kovo 20-26 d. - Fotografijų paroda „Vienas pasaulis“.

Parodoje buvo eksponuojamos Andrew Mikšio ir Mirjam Wirz fotografijos iš Vilniaus Romų gyvenvietės Kirtimuose ir Pabradės pabėgėlių centro. Taip pat Domas Rūkas eksponavo fotografijas iš Afrikos. Paroda vyko UAB „Fotoservas“ vitrinose, Gedimino pr.7, Vilniuje.

Kovo 21 d. - Pranešimo „Vilniaus romų būsto problema“ pristatymas.

Tyrimė analizuojamos romų teisių į jų naudojamą nekilnojamąjį turtą Vilniaus mieste įtvirtinimo juridinės galimybės. Pateikiamos rekomendacijos, kaip likviduoti savavališkos statybos Kirtimų gyvenvietėje pasekmes ir kartu apsaugoti romų tautinės mažumos teises bei interesus, taikant bendrą Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytą daiktinių teisių į statinius ir žemės sklypus įgijimo tvarką, aptariami būtent su romų naudojamu nekilnojamuoju turtu Vilniaus mieste susiję klausimai.

Pristatymas vyko Atviros Lietuvos Fondo konferencijų salėje, 4 aukšte (Didžioji g. 5, Vilnius), 10:00 val.

Kovo 21 d. - Filmo „Ponas Ibrahim“/“Monsieur Ibrahim et les fleurs du Coran“ peržiūra (drama, Prancūzija, 2003, režisierius Francois Dupeyron).

Likimo keliai vienišąjį poną Ibrahimą, turintį savo “Arabo parduotuvę”, suveda su žydų tautybės jaunuoliu Momo,

kuris yra gerokai nusivylęs gyvenimu. Iš namų išėjusio vyresniojo brolio jis niekuomet nematė, o su šeimyną palikusia mama senokai neturėjo galimybės pabendrauti. Momo gyvena tik su depresijos kamuojamu nerūpestingu tėvu, kuris net neprisimena jo gimtadienio ir tik retkarčiais grįžta namo. Ponas Ibrahimas pasisiūlo tapti geriausiu draugu ir netrukus prasitaria apie savo didžiąją svajonę - kada nors sugrįžti į gimtinę. Už paskutines santaupas senolis nusiperka madingą raudonos spalvos automobilį ir kartu su Momo išsiruošę į kelionę, kuri pakeis abiejų draugų gyvenimus.

Filmo peržiūra vyko 19:00 val. Skalvijos kino centre, A. Goštauto g., 2/15, Vilnius. Tel. (5) 2610505 (www.skalvija.lt).

Kovo 23 d. - „Mes, - Lietuvos Romai...“ – dokumentinio filmo apie Lietuvoje gyvenančių romų tautinę mažumą premjera.

Filmą pristatė režisierius Saulius Beržinis. Dokumentinis kino pasakojimas apie Lietuvos romus atskleidžia iki šiol menkai pažįstamas jų tradicijas, šviesius ir skausmingus jų istorijos puslapius, pasakoja apie nelengvus bandymus surasti savo vietą šiolaikiniėje Lietuvos visuomenėje,- padeda suvokti mūsų kaimynų romų lūkesčius ir problemas, išsklaidyti stereotipus bei išankstines nuostatas, dažnai trukdančius suprasti ir toleruoti šią romantišką ir talentingą gentį.

Premjera vyko 19:00 val. Skalvijos kino centre, A. Goštauto g., 2/15, Vilnius. Tel. (5) 2610505 (www.skalvija.lt).

Tarptautinė žmogaus teisių diena ir žmogaus teisių mėnuo

Lietuvos žmonėms vis dar trūksta informacijos apie žmogaus teises. Kaip rodo naujausi tyrimai, daugelis asmenų, manančių, kad jų teisės buvo pažeistos, nežino kur kreiptis dėl jų gynimo arba nesikreipia, nes nesitiki realios pagalbos. Maža to, didelė dalis visuomenės vis dar laiko institucijas, turinčias ginti žmogaus teises, pagrindinėmis jų pažeidėjomis.

Todėl jau antrus metus iš eilės Žmogaus teisių stebėjimo institutas paskelbė gruodį *Žmogaus teisių mėnesiu* ir pristatė eilę renginių, kuriais siekė paskatinti visuomenės, o ypač jaunimo susidomėjimą savo bei aplinkinių teisėmis, skatino demokratinių vertybių puoselėjimą bei aktyvesnį piliečių dalyvavimą kuriant tolerantišką bei pagarba paremtą kultūrą.

Tarptautinės žmogaus teisių dienos, esančios gruodžio 10-ąją, proga Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuojamas Žmogaus teisių mėnuo tampa vis svarbesne visuomeninio gyvenimo dalimi – išsakyta nemažai pozityvių vertinimų iš jaunimo, bendruomenių lyderių, politikų bei žiniasklaidoje.

Surengta eilė renginių, nacionalinį mastą įgavęs kino festivalis „Kinas už žmogaus teises“ vyko penkiolikoje Lietuvos miestų bei miestelių – įvyko 21 kino seansas 17 kino teatrų/kultūros namų. Po filmų vykusiose diskusijose aktyviai dalyvavo vietos jaunimas.

Žmogaus teisių mėnesio 2006 renginiai:

- Nacionalinis moksleivių rašinių konkursas „Kaip aš galiu prisidėti prie žmogaus teisių įtvirtinimo savo bendruomenėje?“
- Studentų diskusija Mykolo Riomerio Universitete
- Diskusijos su įvairių Lietuvos regionų bendruomenėmis joms rūpima žmogaus teisių tematika
- Kino savaitė „Kinas už žmogaus teises“
- Naujausio žmogaus teisių situacijos tyrimo pristatymas
- Nominacijos „Metų Žmogaus teisių šauklys“ įsteigimas bei nugalėtojo apdovanojimas
- Tradicinės „Žmogaus teisių pažeidėjų lygos“ paskelbimas

Žmogaus teisių mėnesio 2006 atidarymo renginys

Gruodžio 4 d. vykusioje **Žmogaus Teisių Mėnesio 2006 atidarymo ceremonijoje buvo** pristatyta naujausia visuomenės apklausa, kuri atskleidė, kad išlieka aukštas informacijos trūkumo lygis - daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad nepakanka informacijos apie žmogaus teises, du trečdaliai apklaustųjų nežino kur reiktų kreiptis dėl pažeistų teisių.

Apklausa parodė, kad labiausiai diskriminuojama socialinė grupė šalies gyventojai laiko psichikos ligonius, ir tai liudija apie neatidėliotiną būtinybę keisti teisinę bazę, vis dar skatinančią psichikos ligonių socialinę atskirtį ir stigmatizaciją bei dažnai įtvirtinančią jų beteisiškumą. Šalies gyventojų nuomone aiškiai diskriminuojami yra ir pagyvenę žmonės, seksualinės mažumos bei neįgalieji. Net du trečdaliai apklaustųjų laiko anstolius labiausiai žmogaus teises pažeidinėjančia institucija. Po trečdalį apklaustųjų mano, kad labiausiai žmogaus teises pažeidžia policija ir teismai

ŽTSI atliktos apklausos rezultatai pademonstravo, kad Lietuvos gyventojams trūksta žinių apie žmogaus teisių turinį bei informacijos, kaip jie gali ginti savo teises. Tai dar kartą liudija, kad Lietuvai reikalinga nacionalinė žmogaus teisių institucija, kuri formuotų valstybės žmogaus teisių politiką, kurios vienu iš svarbesnių elementų turėtų būti piliečių sąmoningumo lygio žmogaus teisių klausimais kėlimas

Renginio metu taip pat įteiktas ŽTSI pastangomis įsteigtas *Metų Žmogaus Teisių Šauklio* apdovanojimas – 5000 Lt vertėse čekis. Jis buvo paskirtas Daliai Budrevičienei, kuri, pasinaudojus žodžio laisve, išskėlė viešumon nelegalių darbo apmokėjimų vokeliuose praktiką. D. Budrevičienės atvejis paskatino plačią valstybės kampaniją prieš nelegalius mokėjimus.

Piniginiam apdovanojimui buvo panaudotos lėšos, skirtos Nyderlandų Karalystės užsienio reikalų ministerijos Žmogaus teisių mėnesio renginiams paremti bei lėšos paaukotos UAB "VilniusConsult".

Taip pat buvo įvertinti nacionalinio moksleivių rašinių konkurso, kuriame aktyviai dalyvavo moksleiviai iš visos Lietuvos, nugalėtojai. Renginio svečiams buvo pacituotos įsimintiniausios rašinių ištraukos.

Trims moksleiviams buvo įteikti "Jaunojo žmogaus teisių eksperto" pažymėjimai bei 200Lt vertės knygyno dovanų čekiai. Dar keturi konkurso laureatai buvo įvertinti paskatinamaisiais prizais - konkurso laureato pažymėjimais, Kęstučio Čilinsko bei Europos Žmogaus teisių teismo teisėjos Danutės Jočienės knygos "Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje" egzemplioriais bei 50Lt čekiais akademinėi literatūrai įsigyti.

Po oficialios ceremonijos virš 100 renginio svečių buvo pakviesti pasivaišinti vyno taure bei pasiklausyti klasikinės gitaros.

Žmogaus teisių gėdos lyga 2006

Tęsdamas jau nuo pirmųjų gyvavimo metų kuriamą tradiciją humoro forma atkreipti dėmesį į politikų ir pareigūnų paklydimus žmogaus teisių srityje, Žmogaus teisių mėnesio metu Institutas pristatė 2006-ųjų Žmogaus teisių gėdos lygą. Viešųjų asmenų, politikų, pareigūnų bei institucijų viešas paminėjimas ironiška forma siekia atkreipti šių asmenų, institucijų bei visuomenės dėmesį į sprendimus, poelgius ar pasisakymus, kurie kertasi su žmogaus teisių principais.

Šiais metais kaip žmogaus teisių pažeidimų "auka" pasižymėjo Viktoras Uspaskich - informuotas apie galimus įtarimus dėl finansinių pažeidimų, buvęs Darbo partijos pirmininkas ir buvęs Ūkio ministras pabėgo nuo jį „persekiojančios“ Lietuvos teisėsaugos. Tuo tarpu Ona Juknevičienė, panaudojusi kasmetinę ŽTSI Žmogaus teisių padėties apžvalgą, mėgino rasti užtarimą tariamai Lietuvoje persekiojamai Darbo partijai Europos parlamente.

Netikėtas Vidaus reikalų ministro mėginimas gelbėti Lietuvos, kaip žmogaus teises gerbiančios šalies, autoritetą taip pat nusipelnė vietos šioje lygoje, kaip ir Seimo pirmininko pasipiktinimas dėl teismų veiksmų, nagrinėjant konkrečią bylą.

Lietuvos teisėsaugos bei teismų reakcijų neadekvatumas nepalauja stebinti - jie nubaudė gyvūnų teisių gynimo organizacijos PETA aktyvistes, pasinaudojusias susirinkimų laisve protestui prieš Kanados juodųjų lokių naikinimą, tačiau pateisino nacių simbolikos naudojimą, jei tai daroma "nerimtai".

"Garbingiausioje" Žmogaus teisių gėdos lygos vietoje atsidūrė Valstybės saugumo departamentas - kaukėti saugumiečiai Kėdainiuose išvilko niekuo dėtą žmogų iš automobilio, sulaužė jam ranką ir išsivežė, be priežiūros palikę verkiančią mažametę jo dukrą ir neužrakintą automobilį su išmėtytais dokumentais. Paaiškėjus, kad buvo suimtas ne tas asmuo, VSD vadovas nukentėjusiojo net neatsiprašė, tai pavedęs padaryti savo atstovui spaudai. Lyg atsiprašant nebuvo pamiršta pažymėti, kad nukentėjusysis praeityje buvo teistas. Gal tai pateisina rankų laužymą?

ŽTSI ir žiniasklaida

ŽTSI nuolat reiškia savo nuomonę aktualiais žmogaus teises liečiančiais klausimais šalies žiniasklaidoje, konsultuoja Lietuvos ir užsienio žurnalistus. 2006-aisiais ŽTSI atstovai 265 kartus buvo cituojami įvairiose žiniasklaidos priemonėse, kviečiami į diskusijų, apžvalgines laidas. Daugelis ŽTSI pasisakymų nelikdavo nepastebėti, o sukeldavo diskusijas visuomenėje, paskatindavo pritariančių ar oponuojančių straipsnių publikavimą, televizijos ir radijo laidų kūrimą.

Tarp žiniasklaidos priemonių, kurios citavo ŽTSI atstovus arba pakvietė juos pasisakyti buvo: Nacionalinė televizija ir radijas, LNK, TV-3, BTV, 5 kanalas, Žinių radijas, Radijas M-1, Radijas Lietus, nacionaliniai ir regioniniai dienraščiai: „Lietuvos Rytas“, „Respublika“, „Kauno diena“, „Lietuvos Žinios“, „Vakarų ekspresas“, „Klaipėda“. savaitraščiai: „Veidas“, „Laikas“, „Panorama“, „Kontrastai“, nacionalinės naujienų agentūros BNS ir ELTA, Interneto naujienų portalai: Delfi.lt, Omni.lt (Balsas.lt), Bernardinai.lt, LRT.lt, Lrytas.lt, INFOLEX.lt, Alfa.lt

Nuorodos į ŽTSI

Strateginis bylinėjimasis

Tam tikrais atvejais, ŽTSI rengia bylas, kurios liečia itin svarbų klausimą, kuris nėra sprendžiamas politinėmis priemonėmis, ir/arba liečia didelę žmonių grupę. Ypatingas dėmesys yra skiriamas pažeidžiamoms asmenų grupėms, kurioms savarankiškai sunkiau apginti savo teises ir interesus. 2006 metais institutas dirbo su šiomis strateginėmis bylomis:

Atlyginimų, mokamų vokeliuose, byla

2006 m. balandžio mėn. Žmogaus teisių stebėjimo institutas pasiūlė teisinę pagalbą Daliai Budrevičienei, viešai prabilusiai apie atlyginimus vokeliuose Krekenavos agrofirmoje. D. Budrevičienė buvo atleista iš darbo kovo pabaigoje, po viešo pareiškimo, kad Krekenavos agrofirmoje dalis atlyginimo darbuotojams yra mokama neteisėtai, "vokeliuose". Įmonės direktoriaus pareiškimu darbuotojai buvo iškelta byla dėl šmeižto.

ŽTSI nuomone, ši byla tapo išbandymu Lietuvos teisėsaugai.

Liepos mėnesį Panevėžio apylinkės teismas priėmė sprendimą, kad Žmogaus Teisių Stebėjimo Instituto atstovaujama Dalia Budrevičienė iš darbo „Krekenavos agrofirmoje“ buvo atleista neteisėtai. Instituto vardu D. Budrevičienę atstovavo ŽTSI valdybos pirmininkas Kęstutis Čilinskas. Teismas taip pat nusprendė, kad „Krekenavos agrofirma“ D. Budrevičienei turi sumokėti 1116,10 litų išeitinę išmoką bei vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, už vieną pravaikštos mėnesį skaičiuojant 558,05 lito. K. Čilinskas pabrėžė, kad šis teismo sprendimas itin svarbus kitiems agrofirmos darbuotojams.

Rugsėjo mėn. Kėdainių rajono apylinkės teismas išteisino Dalią Budrevičienę byloje dėl šmeižto, kuriuo ją kaltino buvęs darbdavys, „Krekenavos agrofirmos“ direktorius Linas Grikšas. D. Budrevičienę atstovaujantis ŽTSI valdybos pirmininkas Kęstutis Čilinskas tikisi, kad su šiuo nuosprendžiu Lietuvoje turėtų baigtis persekiojimas baudžiamąja tvarka už kritinius, tegu ne visada etiniu požiūriu korektiškus, pavienių asmenų ar politinių oponentų pasisakymus valdžios atstovų atžvilgiu.

Byloje padaryta principinė išvada, kad už nuomonių, įspūdžių pasakymus žmonių nuteisti negalima, šis sprendimas atitinka Europos žmogaus teisių teismo praktiką. Lietuvai tai yra gana svarbus sprendimas, kadangi dažnai linkstama patraukti žmones baudžiamojon atsakomybėn už nevisai tikslų žodį, apibūdinimą

Metų pabaigoje buvo atstatytos pažeistos Dalios Budrevičienės teisės administracinėje byloje. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas Virgilijus Valančius savo nutartimi pripažino buvusią Krekenavos agrofirmos darbuotoją Dalią Budrevičienę nukentėjusia nuo šios bendrovės direktoriaus Lino Grikšo.

L. byla prieš Lietuvą

ŽTSI atstovaujamas asmuo buvo pakviestas į viešą Europos Žmogaus Teisių Teismo posėdį. L. skundą prieš Lietuvą Strasbūro teisėjai gavo 2003 m. Jame teigiama, kad pažeidžiamos pareiškėjo teisės į gyvybę, į apsaugą nuo nežmoniško ir žeminančio elgesio, į privataus gyvenimo gerbimą, į santuoką bei teisė į apsaugą nuo diskriminacijos, nes nepriėmus Lyties keitimo įstatymo, Lietuvoje jam negali būti pakeista lytis ir įregistruota jo naujoji tapatybė. EŽTT paskelbė priimtinais ir nagrinės visas pareiškimo dalis, išskyrus dalį dėl teisės į gyvybę pažeidimo.

Europos žmogaus teisių teismas (EŽTT) nusprendė nagrinėti L. prieš Lietuvą bylą iš esmės. Teismas taip pat skyrė viešą posėdį, kuris įvyks š.m. spalio mėnesį. Vieši EŽTT posėdžiai - labai retas atvejis - bylas teisėjai paprastai nagrinėja rašytinio proceso tvarka. Lietuvos praktikoje tai tik antras kartas, kai byla prieš Lietuvą bus nagrinėjama žodinio proceso tvarka.

Tai pirma tokio pobūdžio byla ne tik iš Lietuvos, bet ir iš viso Rytų Europos regiono. Iki šiol kelios tokio pobūdžio bylos buvo išnagrinėtos EŽTT, kreipusis ieškovams iš Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Belgijos ir Vokietijos.

Manoma, kad Lietuvoje yra apie 200 asmenų, turinčių lyties dvilypumo problemų. Jie dažnai atsiduria situacijose, kuriose pažeidžiamos jų žmogaus teisės. Pavyzdžiui, Lietuvoje naudojami asmens kodai atskleidžia asmens lytį, tad transseksualai patiria problemų visur, kur tenka pateikti asmens dokumentą.

Viešas posėdis įvyko spalio 17d., Europos Žmogaus teisių teisme Strasbūre, kuriame ŽTSl direktorius Henrikas Mickevičius bei tyrimų vadovė Asta Radvilaitė atstovavo pareiškėją L. byloje prieš Lietuvą dėl jo žmogaus teisių pažeidimų.

Byla sukėlė didelį visuomenės susidomėjimą Europoje. Teismo posėdį aplankė daug įvairiausių lankytojų – tarptautinės bei Lietuvos žiniasklaidos atstovų, pareigūnų bei kitų besidominčių asmenų.

Šiuo metu laukiama EŽTT sprendimo šioje byloje.

Kirtimų gyvenvietės statinių griovimo byla

Rugpjūčio mėnesį Kirtimų gyvenvietės gyventoja Anastazija Ragauskienė, atstovaujama instituto, kreipėsi į Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrą su prašymu pripažinti ją nukentėjusiaja ir civiline ieškove baudžiamojoje byloje ir pateikė civilinį ieškinį dėl turinės ir neturinės žalos atlyginimo. Patirtą žalą ji įvertino 53 520 Lt.

Prašyme nurodoma, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai, tarptautiniai įsipareigojimai bei romų Kirtimų gyventojos teisės buvo šiurkščiai pažeisti 2004 metų gruodžio mėnesį Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva neteisėtai, be teismo leidimo, nugriovus pareiškėjos naudotą būstą.

Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra, reaguodama į ŽTSl pateiktą prašymą, įpareigojo Vilniaus miesto trečiąją policijos poskyrį apklausti pareiškėją kaip liudytoją baudžiamojoje byloje, iškeltoje dėl Kirtimų gyvenvietės statinių griovimo, ir spręsti klausimą dėl jos pripažinimo nukentėjusiaja. Civilinio ieškinio klausimas bus sprendžiamas nustačius įtariamuosius arba kaltinamuosius, dėl kurių veiklos buvo patirta žala.

Po mėnesio Vilniaus miesto Vyriausiojo policijos komisariato Trečiasis policijos poskyris priėmė nutarimą pripažinti Anastaziją Ragauskienę, atstovaujamą Žmogaus teisių stebėjimo instituto (ŽTSl), nukentėjusiaja baudžiamojoje byloje, iškeltoje dėl Kirtimų gyvenvietės statinių griovimo.

Neveiksnumo teisinis reguliavimas

Kadangi 2004-2005 m. vykdyto projekto **Žmogaus teisių stebėseną uždaroje psichikos sveikatos priežiūros bei globos institucijose** metu buvo surinkta informacijos apie neveiksnių asmenų teisių pažeidimus, ŽTSl ėmėsi Lietuvos neveiksnumo ir globos sistemos analizės. Analizė parodė, kad teisės aktai, reglamentuojantys neveiksnumą ir globą, neatitinka žmogaus teisių standartų. Viena iš efektyviausių priemonių kovoti su šiais pažeidimais yra strateginis bylinėjimasis, todėl analizės pagrindu buvo paruošta strateginė teisminė byla.

2006 m. ŽTSl pasiekė pirmąją svarbią pergalę strateginėje byloje ginčijančioje neveiksnumo teisinį reguliavimą Lietuvoje. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų kolegija pripažino, kad negalima vadovautis vien pažodiniu atitinkamų įstatymo straipsnių aiškinimu ir suteikė galimybę už akių neveiksniu pripažintam ir apie tai neinformuotam žmogui galimybę gintis bei ginčyti savo neveiksnumą.

Suinteresuotą asmenį gynė ŽTSl atstovai. Šis precedentas nutraukė ilgą seriją šiurkščių teisės į teisingą teismą pažeidimų, dažnai pasitaikydavusių bylose dėl asmens pripažinimo neveiksniu. Toks teisminis precedentas ypač svarbus neveiksnumo bylose, nes asmenų, nedalyvavusių teismo posėdyje neinformavimas apie sprendimą pripažinti juos neveiksniais yra šiurkštus, tačiau labai dažnas procesinių teisių pažeidimas Lietuvoje, užkertantis šiems asmenims teisę į apeliaciją ir taip pažeidžiantis jų teisę į teisingą teismą, kurią gina Lietuvos Respublikos Konstitucija bei Europos žmogaus teisių konvencija.

Bendradarbiavimas

ŽTSl tęsia glaudų darbą su tarpvyriausybiniomis ir nevyriausybiniomis organizacijomis tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, siekdamas įtraukti opius žmogaus teisių klausimus į politines diskusijas, politikos formavimą, teisėkūrą šalies ir Europos mastu.

Mokymai apie Europos žmogaus teisių konvencijos taikymą Moldovoje

Vasario mėn. ŽTSl direktorius Henrikas Mickevičius, kartu su dar dviem Europos Tarybos ekspertais, Moldovos Aukščiausiojo teismo teisėjams ir Generalinės prokuratūros prokurorams vedė 7 dienų mokymus apie Europos žmogaus teisių konvenciją.

Šio parodomąjo mokymo pagrindu pastarieji mokys kitus Moldovos teisininkus. Tarp analizuojamų temų buvo Konvencijos normų interpretavimo mechanizmai, skundų Žmogaus teisių teisme priimtimumo sąlygos, Teismo darbo procedūros, atskiri Konvencijos straipsniai, precedentinės bylos.

Parama pilietiškai pasielgusiai Krekenavos agrofimos darbuotojai

ŽTSl, kartu su kitomis nevyriausybiniomis organizacijomis, pasiūlė paramą pilietiškai pasielgusiai Krekenavos agrofimos darbuotojai. Kovo mėnesį vykusios spaudos konferencijos metu Pilietinės visuomenės institutas, "Transparency International" Lietuvos skyrius ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas pareiškė vieningą paramą Daliai Budrevičienei, viešai prabilusiai apie atlyginimus vokeliuose Krekenavos agrofimoje.

ŽTSl pasiūlė Daliai Budrevičienei teisinę pagalbą. ŽTSl direktorius Henrikas Mickevičius pabrėžė, kad dėl šio fakto vykdomas ikiteisminis tyrimas yra išbandymas Lietuvos teisėsaugai. „Arba po šios bylos galėsime kalbėti apie gilią mūsų teisėsaugos krizę, arba vieną kartą mūsų teisėsauga pasirodys kaip nepriklausoma ir profesionali“, - teigė Henrikas Mickevičius. K. Čilinsko nuomone, ikiteisminis tyrimas turėtų įgauti platesnį mastą, jį turėtų perimti Generalinė prokuratūra, o bylos liudytojai turėtų būti išslaptinti.

TI Lietuvos skyriaus direktorius Rytis Juozapavičius teigė, kad nėra kito efektyvesnio būdo kovoti su korupcija kaip pareiškėjo apsauga. TI Lietuvos skyriaus įsitikinimu, pastarųjų apsauga Lietuvoje nėra adekvati. Tačiau paruoštą pareiškėjų apsaugos įstatymo projektą vertinęs Seimo teisės departamentas konstatavo priešingai.

Žurnalistui R.Sakadolskiui iškilo klausimas, "ar jau tada, kai buvo dalijamos SAPARD lėšos Krekenavos agrofimoje buvo vedama dviguba apskaita?" Jeigu tai pasitvirtintų, jo manymu, šiuo klausimu turėtų susidomėti ES.

Posėdis Centrinėje Azijoje

Kovo mėnesį ŽTSl direktorius Henrikas Mickevičius dalyvavo Dušanbe vykusiame ekspertų komiteto teisės institucijų reformų klausimais posėdyje. Komiteto posėdžio metu buvo svarstomos Tadžikistano Respublikos advokatūros reformos perspektyvos.

Henrikas Mickevičius analizavo institucinius kvalifikuotos teisinės pagalbos rekvizitus ir pasidalijo Lietuvos patirtimi reformuojant advokatūros institutą.

Dušanbe vykęs komiteto posėdis yra ilgalaikio projekto, kurio tikslas - įtakoti teisės institucijų reformas Centrinės Azijos šalyse, dalis. Projektą vykdo Jungtinių Amerikos Valstijų teisininkų asociacija (ABA) ir Atviros visuomenės institutas, bendradarbiaujant su valdžios institucijomis, profesinėmis bendrijomis bei tarptautinėmis organizacijomis. Tarp projekto ekspertų yra specialistai iš JAV, Anglijos, Vokietijos, Lietuvos ir kitų šalių.

Mokymai Rusijos teisėjams

Spalio mėn. ŽTSI direktorius, kaip Europos Tarybos ekspertas, lankėsi Rusijos Federacijoje, Tatarstano Respublikos sostinėje Kazanėje.

H. Mickevičiaus vedamame dviejų dienų seminare, skirtame supažindinti Rusijos regionų aukščiausiųjų teismų teisėjus su *Europos žmogaus teisių konvencija*, dalyvavo Tatarstano, Čiuvašijos ir kitų Rusijos Federacijos respublikų bei apskričių Aukščiausiųjų Teismų pirmininkai, jų pavaduotojai bei teisėjai.

Klausytojai aktyviai domėjosi ne tik *Europos žmogaus teisių konvencijos* nuostatomis ir Europos žmogaus teisių teismo praktika, bet ir Lietuvos patirtimi, taikant Konvenciją.

Seminaras Armėnijoje, skirtas teisės į teisingą teismą užtikrinimui

JAV ambasados Armėnijoje bei JAV Teisinių asociacijos kvietimu Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius Henrikas Mickevičius

Seminaro metu buvo išanalizuotas Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnis bei Europos žmogaus teisių teismo praktika jį taikant. Dalyviai taip pat domėjosi praktika įgyvendinant teisę į teisingą teismą Lietuvoje. Henrikas Mickevičius bei dar vienas svečias iš Lietuvos - Mykolo Romerio universiteto lektorius bei LR Seimo Teisės departamento vyresnysis patarėjas Gediminas Sagatys pasidalijo Lietuvos patirtimi.

Lietuvos patirtis taip pat sudomino ir Armėnijos Respublikos Teisingumo ministeriją. Teisingumo ministro pavaduotojo kvietimu, H. Mickevičius ir G. Sagatys apsilankė šioje ministerijoje ir atsakė į ministro pavaduotojo bei kitų ministerijos darbuotojų klausimus. Armėnijos pareigūnai ypatingai domėjosi teismo apeliacijos instituto funkcionavimu Lietuvoje bei ekspertinių žinių panaudojimo praktika teismo procesuose. Susitikimo metu buvo iškelta tarpinstitucinio bendradarbiavimo tarp Lietuvos ir Armėnijos valstybinių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų galimybė.

ŽTSI direktorius taip pat susitiko su Armėnijos nevyriausybinių organizacijų atstovais - Piliečių Helsinkio Asamblėja bei Armėnijos Atviros visuomenės instituto fondu. Jie domėjosi ŽTSI patirtimi stebint teismo procesus, buvo diskutuojamos bendradarbiavimo galimybės.

VALDYBA

Iki 2006 Spalio mėn.

Kęstutis Čilinskas – Pirmininkas

Teisininkas

Rytis Juozapavičius

Žurnalistas; Direktorius, Transparency International – Lietuvos skyrius

Henrikas Mickevičius

Direktorius, Žmogaus teisių stebėjimo institutas

Dainius Pūras

Docentas, Vilniaus Universitetas, Medicinos fakultetas

Vytautas Radžvilas

Docentas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Romanas Sedlickas

Teisininkas

Nuo 2006 m. Spalio mėn.

Kęstutis Čilinskas – Pirmininkas

Teisininkas

Henrikas Mickevičius

Direktorius, Žmogaus teisių stebėjimo institutas

Dainius Pūras

Docentas, Vilniaus Universitetas, Medicinos fakultetas

Arūnas Pemkus

Tadas Vizgirda

DARBUOTOJAI

Henrikas Mickevičius, Direktorius

Asta Radvilaitė, Tyrimų vadovė

Dovilė Šakalienė, ŽTSl atstovė Ženevoje

Agnė Kurutytė, Advokacijos koordinatorė (iki 2006 m. birželio mėn.)

Aina Damkutė, Projektų koordinatorė

EKSPERTAI IR KONSULTANTAI

Margarita Jankauskaitė, Lygių galimybių plėtros centras

Dovilė Juodkaitė, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija "Viltis"

Tadas Leončikas, Socialinių tyrimų instituto etninių tyrimų centras

Laurynas Pakštaitis, Mykolo Riomerio Universitetas

Dovilė Šakalienė, ŽTSl atstovė Ženevoje

Mercedes Sprouse, tarptautinė konsultantė

Darius Štitalis, Mykolo Riomerio Universitetas

Rokas Učila, Mykolo Riomerio Universitetas

Jurgita Venckutė, Teisės projektų ir tyrimų centras

Jolanta Aškinytė, Teisės projektų ir tyrimų centras

PRAKTIKANTAI

Rokas Janauskas

Adelė Wimann

Alicija Malewska

Jolita Zaborskaitė

Inga Zadarackaitė

Karyn Kenny

Dave Hanegraff

Dar vienas amerikietis (?)

Edita Kiliūtė

Ingrida Lunytė

Rimatė Tamulytė

Gabija Jurkevičiūtė

Donata Pocevičiūtė

Rasa Uždavinytė

Aivaras Škėma

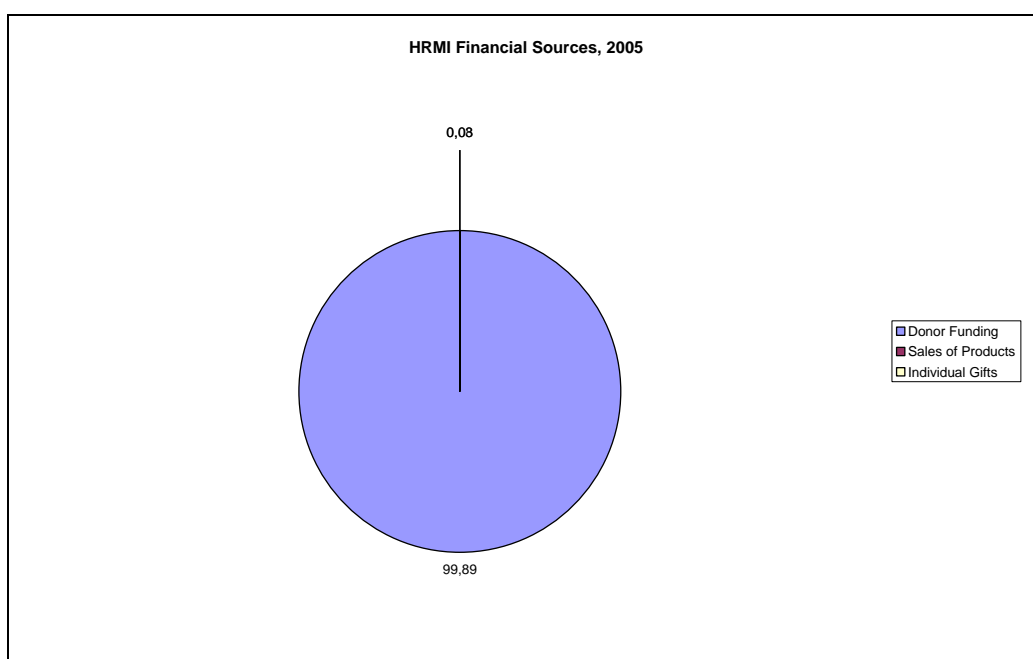
Jordi Feo Valero

Vykintas Lideikis

FINANSINIAI RESURSAI

2006 ŽTSl biudžetą sudarė lėšos gautos iš rėmėjų, Instituto kasmetinių apžvalgų pardavimo ir individualių dotacijų.

Pagrindiniai ŽTSl rėmėjai: Atviros visuomenės institutas, Atviros Lietuvos fondas, Baltijos Amerikos partnerystės programa, Nyderlandų Karalystės Užsienio reikalų ministerija, Kanados ambasada, Europos sąjunga

Netolimoje ateityje ŽTSl sieks diversifikuoti biudžeto formavimo šaltinius:

2007-2010 PLANUOJAMI FINANSAVIMO ŠALTINIAI	
Rėmėjų lėšos	60%
Institucinė partnerystė	25%
Lėšų generavimo akcijos	7%
Verslo parama	5%
Individualios subsidijos	2%
Investicijos	1%

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Žmogaus teisių stebėjimo institutas siekia skatinti atviros, demokratinės visuomenės kūrimą, konsoliduojant žmogaus teisių principus.

WWW.HRMI.LT